

درس یازدهم: تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران

*در پی تسلط افغان ها بر اصفهان و برکناری و قتل شاه سلطان حسین صفوی ایران گرفتار تجزیه و تفرقه شد.

*افغان توان حکومت بر سراسر ایران نداشتند. اوضاع داخلی ایران به هم ریخت و روسیه و عثمانی نیز با استفاده از آشفتگی اوضاع قسمت هایی از شمال و غرب ایران را اشغال کردند.

*افشاریه حکومت نا پایدار:

نادر سرداری از ایل افشار بود با سپاهیانش نخست مهاجمان افغان را سرکوب کرد سپس نیروهای روسیه و عثمانی را از بیرون راند. نادر پس از این پیروزی ها بر تخت شاهی نشست. بدین ترتیب سلسله افشاریه پایه گذاری شد.

بیشتر دوره ی دوازده ساله پادشاهی نادر به نبرد با بیگانگان و فرو نشانیدن شورش های داخلی گذشت. نادر شاه در تعقیب گروهی از افغانستان به هند لشکر کشی کشید.

در سال های پایانی حکومت نادر نافرمانی ها و شورش های پیاپی تاثیر روانی نامطلوبی بر او گذشت. و به خاطر رفتارهای خشونت آمیز توسط فرماندهان سپاه خود به قتل رسید. به دنبال قتل نادر شاه ایران بار دیگر به صحنه جنگ حاکمان محلی و سران ایل ها تبدیل شد.

*زندیه آرامش و آسایش گذرا:

کریم خان از ایل زندیه با پیروزی بر مدعیان حکومت برای مدتی به درگیری ها و نزاع های داخلی پایان بخشید.

کریم خان به جای عنوان شاه لقب وکیل الرعایا یعنی نماینده مردم را برای خود برگزید. او به رفاه عمومی مردم توجه می کرد و به صلح آسایش و آرامش آنها اهمیت می داد.

دوران فرمانروایی کریم خان سی سال طول کشید. در این دوران به خاطر ثبات و آرامش نسبی در کشور اوضاع اجتماعی و اقتصادی کشور بهتر شد.

بناهای مهم دوران زندیه: بازار وکیل - مسجد وکیل - حمام وکیل - ارگ کریم خان در شیراز

قدرت گرفتن خان زند در ایران مصادف با تسلط انگلستان بر هندوستان بود.

بعد از مرگ کریم خان ایران دوباره صحنه درگیری های داخلی شد.

*قاجاریه: گسترش نفوذ دخالت کشورهای استعمارگر

اقامحمد خان پسریکی از روسای ایل قاجار پس از مرگ کریم خان تلاش برای رسیدن به حکومت را آغاز کرد. او پس از مدتی جنگ و گریز لطفعلی خان آخرین فرمانروایی زندیه را شکست داد و به قتل رساند.

اقامحمد خان با لشکر کشتی های پیاپی بر سراسر ایران مسلط شد و حکومت قاجار را بنیان گذاشت و تهران را به پایتختی خود انتخاب کرد.

اقامحمدخان مردی تندخو بود و سرانجام به دست خدمتکارانش کشته شد. پس از او برادرزاده اش فتحعلی شاه به قدرت رسید. دوره حکومت فتحعلی شاه هم زمان با آغاز نفوذ و دخالت گسترده کشورهای روسیه انگلستان و فرانسه در ایران بود.

*اوضاع اروپا: در فاصله ی سقوط صفویه تا روی کار آمدن قاجاریه اوضاع کشورهای اروپایی تغییر کرده بود. یکی از دلایل عمده این تغییر انقلاب صنعتی بود که از انگلستان آغاز شد و در دیگر کشورهای اروپایی گسترش یافت.

*حمله روسیه به ایران:

یکی از اهداف استعماری کشور روسیه رسیدن به آب های خلیج فارس و اقیانوس هند بود.

در زمان فتحعلی شاه روسیه با ارتشی مجهز به سلاح های جدید و آشنا با فنون جنگی تازه به قلمرو ایران در قفقاز حمله کرد. پس از ده سال جنگ نابرابر روسیه پیروز شد و عهدنامه گلستان را به ایران تحمیل کرد.

به موجب عهدنامه گلستان ایالت های گرجستان و داغستان و شهرهای باکو و گنجه از حاکمیت ایران خارج شدند و تحت حاکمیت روسیه قرار گرفتند.

بعد از عهدنامه ی گلستان مردم ایران به روسیه حمله کردند و روسیه آنها را وادار به عقب نشینی کرد و عهدنامه ترکمانچای را به ایران تحمیل کرد.

بر اساس عهدنامه ترکمانچای سرزمین های ایرانی شمال رود ارس به تصرف روسیه درآمد و همچون معاهده گلستان ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم گردید و مجبور به پرداخت غرامت شد.

* عوامل موثر در شکست ایران و معاهدات گلستان و ترکمانچای:

۱- ضعف در فرماندهی و بخشی از لشکر ۲- خیانت برخی از درباریان

۳- انزوای برخی شخصیت های کارآمد مانند قائم مقام ۴- فریب کاری روس ها

۵- میانجیگری خائنانه انگلیس

* اهداف و برنامه های استعماری انگلستان در ایران:

در اوائل دوره قاجار مهم ترین مستعمره انگلستان یعنی هندوستان با ایران همسایه بود. یکی از هدف های اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با حکومت قاجار این بود که نگذارد کشورهای رقیب از طریق ایران به هندوستان دسترسی پیدا کنند.

در دوره ی فتحعلی شاه چند عهدنامه میان ایران و انگلستان بسته بود و در آنها حکومت قاجار تعهد کرد که به هیچ کشوری اجازه ندهد از خاک ایران به هندوستان لشکر کشی کند. در عوض انگلیسی ها نیز متعهد شدند که در صورت حمله ی کشورهای دیگر به ایران به حکومت قاجار کمک های مالی و نظامی کنند. البته انگلستان در طول جنگ های روسیه با ایران به تعهدات خود عمل نکرد.

انگلستان در دوران محمدشاه و ناصرالدین شاه آنها را مجبور به جدایی افغانستان و سیستان و بلوچستان شرقی کرد. علاوه بر اینها تعدادی از جزایر ایرانی خلیج فارس را اشغال و به پایگاه نظامی خود تبدیل کردند.